

Helsingissä 31.10.2019

Opetus- ja kulttuuriministeriölle

ASIA **Lausunto luonnoksesta Valtakunnalliseksi nuorisotyön ja -politiikan ohjelmasta 2020-2023: Tavoitteena nuoren merkityksellinen elämä ja osallisuus yhteiskunnassa**

Kehittämiskeskus Opinkirjo kiittää mahdollisuudesta antaa lausunto luonnoksesta Valtakunnalliseksi nuorisotyön ja -politiikan ohjelmasta (VANUPO) 2020-2023: Tavoitteena nuoren merkityksellinen elämä ja osallisuus yhteiskunnassa.

Yleistä

Luonnos Valtakunnalliseksi nuorisotyön ja -politiikan ohjelmasta vuosille 2020-2023 on kokonaisuutena varsin hajanainen asiakirja, josta on vaikea hahmottaa todellista tahotilaa luonnoksessa mainittujen tavoitteiden toteuttamiseksi. Erityisen haastavaa on hahmottaa nuorisoalan osaamiskeskuksille asetettujen painopisteiden ja muualla asiakirjassa esiin nostettujen tavoitteiden välistä suhdetta ja työnjakoa. Näin ollen asiakirjan toteuttamiskelpoisuuden arviointi on lausunnossa vaikeaa.

Nuorisopoliittiset tavoitteet

Kehittämiskeskus Opinkirjo pitää kolmea nuorisopolitiikan kärjiksi valittua tavoitetta hyvinä ja keskeisinä nuorten hyvinvointia määrittävinä tekijöinä. Väliotsikoiden numerointi ja hierarkian esittäminen helpottaisi luonnoksessa tarkoitettun tasoisuuden hahmottamista nykyisen fonttikoolla tehdyn tasoisuuden sijaan.

Nuorella on keinot ja taidot osallistumiseen ja vaikuttamiseen

Nuorten ääni kuuluvaksi ilmastomuutoskeskustelussa

Opinkirjo kiittää **ilmastokeskustelun** nostamista VANUPO:n keskeiseksi sisällöksi. Opinkirjo on jo itse vuoden ajan vienyt eteenpäin kokonaisuutta, joka toisi nuorille aitoja osallistumisen ja vaikuttamisen paikkoja, joissa ahdistus voitaisiin generoida toivoa luovaksi toiminnaksi. Olemme käynnistäneet Ilmastokoulun, joka tuottaa näitä osallistumisen paikkoja etenkin kouluissa ja oppilaitoksissa. On erinomaista, että VANUPO linjaa paikat ja tavat, joilla nuoret pääsevät osaksi kansallisen tason asioiden valmistelua (ilmastolain valmistelu, suunnittelujärjestelmät,

ilmastopolitiikan pyöreä pöytä). **Opinkirjo esittää kuitenkin huolensa siitä, ovatko nykyiset kuulemis- ja osallistumisjärjestelmät (kuntien nuorisotoimet, nuortenideat.fi, opetustoimi), riittäviä tai oikea-aikaisia instrumentteja aitoon osallistumiseen ja vaikuttamiseen. Nuoria pitäisi kuulla tavoista, joilla kokevat osallistumisen relevantiksi.** Esimerkiksi kuntien kuulemisjärjestelmät aidon osallistumisen näkökulmasta usein myöhässä: tilaisuuksia järjestetään vaiheessa, jossa vaikuttaminen on enää näennäistä.

Kehitetään nuorille suunnattuja osallistumisen välineitä

Kehittämiskeskus Opinkirjo kiittää VANUPO:n valmistelijoita huomiosta, että **nuorten kuulemiselle tarvittaisiin ehkä uusia menetelmiä.** Opinkirjo pitäisi tärkeänä, että nuorisovaltuustojen lisäksi kouluja ja oppilaitoksia ja niiden **oppilas- ja opiskelijakuntia käytettäisiin jatkossa tehokkaammin kuulemisten toimeenpanijoina, koska vain oppilaitosten kautta tavoitetaan kaikki nuoret, myös maahanmuuttajataustaiset ja muihin vähemmistöihin kuuluvat.** On selvää, että tähän tarvitaan laajaa sähköistä järjestelmää ja sen systematisoitua käyttöä oppilaitosten kautta. Myös seurantamittari olisi rakennettavissa tällaisen järjestelmän sisään.

Vahvistetaan koulujen ja oppilaitosten demokratia- ja ihmisoikeustaitoja

Opinkirjo pitää **demokratia- ja ihmisoikeustaitojen vahvistamista** tärkeänä tapana vahvistaa nuorten valmiuksia osallistua yhteiskuntaan. Koulut ja oppilaitokset ovat keskeisiä näiden tietojen ja taitojen vahvistajina, mutta myös toimintaympäristöinä, joissa näitä taitoja harjoitellaan.

Ratkaisu vaatii kuitenkin niin uusia toimintakäytäntöjä tavalla, joita esitimme edellisessä kohdassa, kuin vaikuttamista opettajiin ja koulujen toimintakulttuuriin. Opiskelijat tarvitsevat uusia suoria työkaluja, joilla he voivat oppilaitoksissaan koordinoitusti osallistua yhteiskunnalliseen keskusteluun ajankohtaisista asioista. **Yhteiskuntapoliittiselle keskustelulle pitäisi oppilaitoksissa luoda enemmän avoimia tiloja,** joissa nuoret voivat keskenään käydä tätä keskustelua, esimerkiksi vaikka anonyymisti ilmastoteemoihin liittyen. Ääriajattelu on lisääntynyt nuortenkin keskuudessa, ja mielipiteen ilmaisemisen seurauksena voi joutua kiusatuksi. Tällöin on tärkeä kehittää välineitä, joissa nuoret voivat käydä keskustelua ilman tällaista pelkoa.

Toisaalta tarvitaan kouluyhteisöä, siis myös opettajia ja koulun sidosryhmiä yhteisiin osallisuutta tukeviin ihmisoikeus- ja demokratiaprojekteihin. Tämän tueksi **koulut tarvitsevat selkeitä toimintamalleja, joita viedä läpi.** Esimerkkinä voisi esittää vaikka Opinkirjon kehittämän valiokuntasimulaation mallin toteuttamista koulussa siten, että simulaation teemaksi valitaan ihmisoikeuksiin liittyviä aiheita. Palvelumuotoilun prosessi sopisi myös ihmisoikeus- ja demokratiakasvatuksen teemojen käsittelyyn kouluissa, koska siinä opiskelijoilla on aito osallisuus.

Nuorella on edellytykset sujuvaan arkeen – nyt ja tulevaisuudessa

Nuorella on mahdollisuus mieluisaan harrastukseen

Harrastusten merkitystä hyvinvoinnille ei voi liioitella. Siksi on erinomaista, että harrastukset saavat VANUPO:ssa toimenpiteitä. Erityisen tärkeää on pohtia, millä tavoin harrastukset tavoittavat nuoret. Toistaiseksi harrastamattomuuden moniin syihin on yritetty puuttua lisäämällä harrastustarjontaa tuottajalähtöisesti. Ongelmat ovat kuitenkin monesti mielenterveyden, pitkien etäisyyksien, kiusaamiskokemusten, harrastusten kalleuden yms. aiheuttamia, eikä näitä ongelmia vähennetä tarjonnalla. ***VANUPO:ssa on hyviä toimenpiteitä näiden ongelmien ratkaisemiseen, mutta ratkaisevat rakenteelliset ratkaisut, jotka tulee tehdä vähintään koko opetus- ja kulttuuriministeriön tasolla, ovat välttämättömiä edes Suomen version toteuttamiseen Islannin mallista.***

Ensimmäinen seikka on koota harrastustoiminnan pirstaleinen rahoitus yhteen, ja huolehtia sen ohjautumisesta lapsille ja nuorille. ***Harrastustoiminnan rahoitusjärjestelmä on kokonaisuudessaan uudistettava ja yhdenmukaistettava. Opetus- ja kulttuuriministeriön eri osastojen on kyettävä yhteistyöhön tavalla, joka ottaa edunsaajaksi lapsen ja nuoren. Eri rahoituskanavat on yhdistettävä tavalla, jota esitettiin OKM:n Harrastamisen strategiassa 2019:7 ja Valtion liikuntaneuvoston selvityksessä 2018:7. Samoin tavoitteena pitää olla pysyvän rahoitusratkaisun löytäminen toiminnalle, jotta sitä voidaan suunnitelmallisesti toteuttaa ja kehittää.*** Tämä on välttämätöntä, jotta eri toimijoiden välille syntyy koordinaatio tavalla, joka tukee jokaisen nuoren harrastustoimintaa, ei yksinomaan niiden, jotka osaavat tai pystyvät hakeutumaan harrastuksiin.

Opinkirjo kannattaa ***harrastusten monipuolista tarjoamista***, mutta huomauttaa, että demografisista syistä ***nuorten tavoittaminen muualla kuin koulussa voi monissa kunnissa olla haasteellista.*** Tämä on myös harrastuksiin liikkumisen kysymys, sillä nuoret kuljetetaan kouluihin, kun taas harrastuksiin on kuljettava omin tai perheen neuvoin. Oppilaitoksilla on oppilas- ja opiskelijahuoltonsa kautta myös tietoa siitä, ***millaista tukea nuoret tarvitsisivat löytääkseen harrastuksen, jos harrastamattomuuden taustalla on mielenterveyden ongelmia tai pulmia sosiaalisissa suhteissa, kiusaamista.*** Tarvitaan laadukasta moniammatillista yhteistyötä paikallisella tasolla, jotta kaikki paikalliset voimavarat tulevat nuorten harrastamisen käyttöön. Tämä tarkoittaa myös kunnan tuottamia nuoris-, kulttuuri- ja liikuntapalveluita. Harrastuspassi on hyvä toimenpide siinä vaiheessa, kun nuori on saatu rohkaistua harrastamaan. Sitä ennen tarvitaan kuitenkin muita toimenpiteitä. Toivoaksemme harrastusviikko olisi jatkossa nuorten suunnittelema ja ideoima. Nykyisellään se on järjestövetoinen.

Moniammatillista yhteistyötä ja erityisesti nuorisotyötä vahvistetaan perusopetuksessa ja ammatillisessa koulutuksessa

Nuorisotyön merkitys koulu yhteisön sisällä on kasvanut. Monet koulut ja opettajat kokevat oppilaidensa oppimisen ja hyvinvoinnin parantuneen, kun koulussa on nuorisotyöntekijä. VANUPO:n kaudella tulisi mallintaa tapa, jolla ***nuorisotyöntekijöiden ja opettajien välistä yhteistyötä ja ammatillista osaamista voisi systemaattisesti jakaa, esim. työparimallin kautta.***

Monet opettajat kaipaavat osaamista sellaisissa ryhmän toimintaan liittyvissä asioissa, jotka ovat nuorisotyöntekijän osaamista. Mallia voisi hyödyntää esimerkiksi OAJ:n ajamassa ”kotiryhmään” ryhmäytymisessä, jossa halutaan kaksi vuosiviikkotuntia tämän kaltaiseen toimintaan. Olisi ensiarvoisen tärkeää, että ammatillinen side vahvistuisi näiden kahden ammattiryhmän kesken. Tämänkaltaisen toimenpiteen soisi lisättäväksi VANUPO:n toimenpidelistaan.

Painopisteet nuorisoalan valtakunnallisten osaamiskeskusten valtionapukelpoisuuden hyväksymiselle

Nuorisolakiin kirjatuille ja määritellyille valtakunnallisille nuorisoalan osaamiskeskuksille (OSKE) esitetään VANUPO-luonnoksessa kuutta painopistettä: nuorisotyötä kunnassa, nuorisoalalla toimivien järjestöjen tilannekuvaa ja vaikuttavuutta, **osallisuutta ja vaikuttamista**, kohdennettua nuorisotyötä, digitaalista nuorisotyötä ja nuorisotyötä kouluissa ja oppilaitoksissa. Painopisteet ovat hyviä ja linjakkaita, tosin niissä voisi painottaa VANUPO:ssa muualla nostettuja teemoja ja Painopisteet ovat samankaltaisia, kuin edellisessä VANUPO:ssa, mikä on hyvä asia, koska monilta osin viime kaudella aloitettua työtä on syytä jatkaa. Kehittämiskeskus Opinkirjossa laadittiin edellisellä kaudella nuorten **osallisuuden laatukriteerit** kuntien viranhaltijoiden käyttöön osana Nuorten Akatemian ja Nuorisovaltuustojen Liiton kanssa muodostettua OSKE:a. Työ saatiin valmiiksi, mutta **levittäminen ja käyttöönotto ovat vielä tekemättä**. Kehittämiskeskus Opinkirjo toivoo voivansa jatkaa tätä työtä, mutta konsortiota on laajennettava tavoitteissa onnistumiseksi esimerkiksi aluehallintovirastoilla ja Kuntaliitolla.

Kehittämiskeskus Opinkirjo haluaa kiinnittää huomiota teemaan **nuorisotyö kouluissa ja oppilaitoksissa**. On erittäin tärkeää, että nuoria tavoitetaan oppilaitosten kautta nuorisotyön piiriin, koska tämä on ainoa foorumi digitaalisen nuorisotyön ohella, joka mahdollistaa kaikkien, myös harvaanasuttujen seutujen nuorten pääsyn nuorisotyön piiriin. Tärkeää on myös huomata, että nuorisotyöhön osallistuminenkin voi olla nuorelle harrastus, jota harrastustakuussa nyt haetaan. Nuorisotyö kouluissa on tärkeää myös koulujen moniammatillisen yhteistyön kehittämisen ja kehittymisen näkökulmasta. **Olisi syytä mallintaa ja myös mitoitaa tapaa, jolla nuorisotyö kouluissa tapahtuu, jotta nuoret olisivat tässä yhdenvertaisessa asemassa**. Nuorisotyöllä olisi myös, työparitoiminnan kautta, mahdollista ulottaa positiiviset vaikutuksensa oppituntien sisällekkin, esimerkiksi kotiryhmälle (luokille) tarkoitettujen ryhmäytymistuntien yhteydessä. Näitä kotiryhmätunteja tavoitellaan perusopetuksen tuntijakoon, mikä vaatii vielä pitkälistä poliittista keskustelua.

Koulujen ja oppilaitosten merkitys **yhdenvertaisten harrastusmahdollisuuksien** edistämässä on keskeinen. Kun tämä halutaan nostaa nuorisoalan osaamiskeskuksen tehtäväksi, on ymmärrettävä, että **osaamiskeskuksen tulee edustaa laajasti niin harrastuksia tarjoavia tahoja, kuin koulua ja paikallista tasoa**, jotta toiminnalle syntyy aidosti toimintakykyinen perusta. Osaamiskeskus on koottava koulun toimintaympäristön ja sen toiminnan lähtökohdat ymmärtävistä ja osaavista järjestöistä, mutta myös sellaisista viranomaisista, joille kunnan koulutoimen kehittäminen rakenteellisesti kuuluu. Ollakseen toimiva, **ratkaisun tulisi koostua kiinteästä konsortioytimestä, jonka työn ohjaamiseksi ja tukemiseksi kootaan sidosryhmät sisältävä ohjausryhmä**. Sidosryhmiä ovat esimerkiksi Kuntaliitto, Opetusalan Ammattijärjestö OAJ, Suomen Vanhempainliitto ja Opetushallitus. Taiteen perusopetusliitto TPO olisi syytä saada



mukaan osaamiskeskukseen. Kehittämiskeskus Opinkirjo tulee kumppaneineen hakemaan harrastustoiminnan osaamiskeskusstatusta.

Kehittämiskeskus Opinkirjo – Utvecklingscentralen Lärarik

Minna Riikka Järvinen
Toiminnanjohtaja, KT, FM, EMBA